

Dezső Krisztina – F. Dárdai Ágnes

A Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény

A történeti anyaggyűjtés előzményei az Erzsébet Tudományegyetemen

Az 1912-ben alapított magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem pozsonyi időszakában, majd az első világháború utáni zűrzavaros években nem volt lehetőség a múlttal foglalkozni, mert az egyetem fennmaradása és működőképességének megőrzése volt a cél. Az egyetem bizonytalan helyzete nem tette lehetővé, hogy tervszerű gyűjtés és tudományos munka induljon az egyetemi múlt feltárására, hiszen ekkor a mindennapi oktatási tevékenység biztosítása volt az elsődleges feladat. Miután 1923-ban Pécssett telepedett le az Erzsébet Tudományegyetem, egy nyugodtabb időszak következett az intézmény életében, végre lehetőség nyílt az elmúlt évek dokumentálására, a történeti kutatások megindulására.

1929-től ismét újtára indult az egyetemi almanach,¹ mely az universitas egy-egy tanévének legfőbb eseményeit, a működésre vonatkozó főbb adatokat gyűjtötte csokorba. Rendszeressé vált az egyetemi ünnepi beszédek, rektori és dékáni beszámolók írásban történő megjelentetése is. Utólag – 1933-ban – a budapesti és pécsi időszakban elhangzott egyetemi beszédek is nyomtatott formában előérhetővé váltak az érdeklődők számára.² Az egyetem 1940-ig tartó történetét, az oktatók rövid életrajzát, valamint a különböző sajtótermékekben megjelent cikkek gyűjteményét tartalmazza Szabó Pál ma is gyakran forgatott munkája.³ De néhány kar, kisebb intézet, klinika történetének megírására is vállalkozott egy-egy egyetemhez kötődő kutató: 1943-ban a Pécsre költözés évfordulójára készült el Entz Béla orvostudományi, illetve Kiss Jenő hittudományi kar történetét bemutató műve.⁴ Scipiades Elemér a szülészeti és nőgyógyászati klinika,⁵ míg Somogyi Ferenc a pécsi jogtörténeti szeminárium⁶ múltját mutatta be.

Az első pécsi gyűjtemények és kiállítások létrejötte

A bécsi és krakkói universitasok 600 éves alapítási évfordulóinak ünnepségein a pécsi egyetemek vezetői is részt vettek. E jubileumi programok mintájára szervezték meg 1967-ben Pécssett az 1367-ben alapított középkori Studium Generale évfordulós megemlékezéseit. Nemcsak a pécsi, hanem az egész magyar felsőoktatás ekkor ünnepelte 600 éves évfordulóját a nemzetközi és hazai tudósok részvételével megrendezett tudományos program keretében. Az 1967-es nemzetközi egyetemtörténeti konferencia mellett gazdag kiállítás mutatta be a látogatók számára a pécsi középkori és modern egyetemekhez kötődő eseményeket, relikviákat.

1 A pozsonyi időszakban az 1914–1917 közötti időszakról, valamint az 1917/1918-as tanévről jelent meg almanach, majd 1929-ig szünetelt a kiadása. ETE Almanach 1914–1918; ETE Almanach 1929–1943.

2 ETE Iratok 1921–1933.

3 SZABÓ 1940.

4 ENTZ 1943; KISS 1943.

5 SCIPIADES 1929.

6 SOMOGYI 1936.

A 600 éves évforduló ünnepségei kapcsán merült fel az igény, hogy a pécsi egyetemekhez kapcsolódó dokumentum- és tárgyananyagot össze kellene gyűjteni. A történeti relikviák szervezett és spontán gyűjtése több intézményben is megindult, majd a történeti forrásokat emlékszoba, folyosói kiállítás formájában közkinccsé is tették a Pécsi Orvostudományi Egyetemen, a Pécsi Tudományegyetem jogi karán, valamint a Tanárképző Főiskolán is. Az évfordulóhoz kapcsolódó legjelentősebb vállalkozás az a Csizmadia Andor által szerkesztett jubileumi kötet⁷ volt, melyben a tudományos ülésen elhangzott egyetemtörténeti előadások olvashatóak. Az ünnepségek kapcsán adták ki a Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyvsorozatát is, melynek első kötete szintén az 1967-es jubileumra került az olvasók kezébe.⁸

Az Egyetemi Könyvtárban már az 1960-as évektől folytak egyetemtörténeti kutatások. A könyvtár munkatársai (Boda Miklós, Fényes Miklós és Móró Mária Anna) az 1960-as évektől foglalkoztak felsőoktatás- és egyetemtörténeti kutatásokkal. Fényes Miklós az egyetemtörténeti anyag szisztematikus bibliográfiai feldolgozásához is hozzákezdett, és ekkor indult meg az oktatók szakirodalmi munkásságának összegyűjtése is.⁹

1975-ben hozta létre a Pécsi Tudományegyetem az Egyetemi Archívumot, mely az Egyetemi Könyvtáron belül került elhelyezésre. Az Egyetemi Archívum célja az egyetem működésére vonatkozó publikációk, jelentősebb kéziratok, dokumentumok, aprónyomatványok (meghívók, gyászjelentések, plakátok stb.), fényképek és a tárgyi anyag összegyűjtése volt.¹⁰ Külön kiemelt célként határozták meg az egyetem 600 éves és a könyvtár 200 éves jubileumához köthető¹¹ relikviák visszamenőleges elhelyezését a gyűjteményben. Az archívum gyarapodása az 1990-es évek közepétől megállt, majd 2010-től a Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjteménybe került az összegyűjtött anyag.

1992-ben – az egyetem 625 éves évfordulóján – nyitotta meg kapuit a Pécsi Orvostudományi Egyetemen az első állandó kiállítás, mely a korábbi nagy gyűjtőmunka eredményeként kilenc helyiségben mutatta be a pécsi egyetemek, elsősorban az Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karának, majd az 1950-ben megalakult Pécsi Orvostudományi Egyetem történetét. Az intézmény múltját a működési dokumentumok, oklevelek, orvosi műszerek mellett sok fénykép, az egyetem híres professzorainak személyes tárgyai, kitüntetései, művei is dokumentálták. Földvári József, a Pécsi Tudományegyetem rektora már az 1970-es években kezdeményezte, hogy gyűjtsék össze az Erzsébet Tudományegyetem rektorainak korábban készült festményeit. A kiállítás koncepciójának megfogalmazásakor azt tervezték, hogy a rektori arcképek mellett azon személyek portréit is megtekinthetik a látogatók, akik a pozsonyi egyetemalapítás időszakában sokat tettek az egyetem létrejöttéért (pl. Ferenc József császár, Apponyi Albert, Jankovits Béla, Zichy József). A Pécsi Orvostudományi Egyetem gondoskodott azoknak a rektorokat és rektori

7 CSIZMADIA 1967.

8 POTE Évkönyv 1967.

9 F. DÁRDAI 2014. 68.

10 F. DÁRDAI 2014. 68.

11 A Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának Klimó Könyvtára 1974-ben ünnepelte alapításának 200. évfordulóját. Az ünnepségek keretén belül tudományos konferenciát és kiállítást is szerveztek. A Klimó Könyvtár történetének kutatásaival kapcsolatos eredményeket egy jubileumi kötetben tárták a nagyközönség elé, melynek szerkesztője Fényes Miklós volt. (FÉNYES 1974.) A könyvtárban az 1970-es évektől meginduló történeti kutatásokról bővebben: SCHMELCZER-POHÁNKA 2012. 25–27.

jogú dékánokat ábrázoló portréknak a pótlásáról, melyek készítése az 1950-es években megszakadt.¹² A pozsonyi egyetemalapításra emlékeztet Zala György Ferenc Józsefet és feleségét ábrázoló szoborpárja is. Az egyetem történeti kiállítás¹³ létrehozója és szakmai irányítója Benke József volt, aki a következő években több, főként az orvosi egyetem múltjával kapcsolatos művet is megjelentetett.¹⁴ A Szigeti úton található kiállítás ma is látogatható, bár az eltelt több mint húsz évben megkopott, megújításra szorul.

2000-ben új korszak kezdődött a pécsi felsőoktatási intézmények történetében. A Janus Pannonius Tudományegyetem, a Pécsi Orvostudományi Egyetem, valamint a szekszárdi Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola egyesülésével megalakult az integrált Pécsi Tudományegyetem, és hamar felmerült az igény, hogy ne csak az orvosi fakultás, hanem a többi kar történetének bemutatása is lehetővé váljon. Tóth József, az újonnan alakult egyetem első rektora nyitotta meg Pécs egyik patinás polgárházában azt az állandó kiállítást, amely a jogi, a közgazdaságtudományi, a bölcsész-, a művészeti és a tanárképzés intézményeit volt hivatott bemutatni. A Vasváry-házban hét nagyobb kiállító teremben karonként ismerhették meg a látogatók a jogelőd, majd az integrált egyetem karainak történeti dokumentumait, az egyetemi élet szimbolikus tárgyait (heroldpalást, jogar, szavazóurnák stb.), az itt végzett hallgatók jegyzeteit, diplomáit, okleveleit, az itt oktató tanárok személyes és hivatalos iratait, műveit, a tanulás-tanítást segítő taneszközöket és az egyetem életéhez kapcsolódó fényképeket. (1. kép) Helyet kapott a falakon a rektori festmények mellett a tanárképző főiskola és az egyetem művészeti karán oktató tanárok egy-egy alkotása is. Mivel az orvostudományi kar már külön gyűjteménnyel rendelkezett, ezért a Vasváry-házban a kar részletes története nem került bemutatásra, viszont itt helyezték el Szentágothai János és Flerkó Béla anatómus professzorok dolgozó szobáját személyes tárgyaikkal, bútorokkal, valamint legfontosabb műveik dedikált köteteivel.¹⁵

1. kép

A Vasváry-házban 2000-ben nyitott egyetem történeti kiállítás

¹² A rektor- és dékánfestményekről bővebben: BENKE 2001.

¹³ A POTE-n megnyitott egyetem történeti kiállítás bővebb ismertetője: BENKE 2000a.; illetve BENKE 2004.

¹⁴ BENKE 1992; BENKE 1999; BENKE 2002.

¹⁵ A Vasváry-házban megnyílt kiállítást Benke József és az egyetem történeti gyűjtemény dolgozói készítették. A kiállításról bővebben: BENKE 2000b.; illetve BENKE 2004.

Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény

2004-ben Lénárd László rektor az Egyetemi Könyvtár főigazgatójának felvetette, hogy a Könyvtár mint közgyűjteményi intézmény vállalja fel az egyetem muzeális tárgyainak, relikviáinak gyűjtését. A muzeális gyűjtemények elhelyezéséhez, a személyi, szervezeti és tárgyi feltételek biztosításához jelentős átalakításokat kellett megvalósítani a Könyvtár Szepesy utcai épületében (pl. a Történeti Gyűjtemények Osztályának megalapítása, a könyvtár északi szárnyában öt terem kiürítése, a korábban itt dolgozó könyvtárosok munkahelyeinek az épület emeleti szárnyába helyezése, raktári terek felszabadítása stb.). A megfelelő feltételek biztosítása után a rektor az Egyetemi Könyvtár hatáskörébe utalta az egyetem muzeális tárgyainak, relikviáinak gyűjtését. 2005. január 1-jén a Könyvtár szervezeti keretei közé került az egyetemtörténeti múzeumi gyűjtemény, és elkezdődött a gyűjtemény elhelyezését és bemutatását szolgáló koncepció kidolgozása. Elkészült az *Egyetemtörténeti Gyűjtemény Szervezeti és Működési Szabályzata* is, továbbá a gyűjtemény kezeléséhez muzeológus végzettségű munkatárs foglalkoztatása.

A Könyvtárban elindított szervezeti változásokkal párhuzamosan megkezdődött a Vasváry-házban elhelyezett kiállítás lebontása, és az ott található gyűjteményrész a Szepesy utca 3. szám alatt található műemlék épületbe került át. (2. kép) A gyűjtemény további gyarapítását, feldolgozását a 2006-ban megalakult Történeti Gyűjtemények Osztálya vállalta fel, mely nemcsak az egyetem történeti anyagát, hanem a Klimó Könyvtár és az Egyetemi Könyvtár régi könyves állományát, valamint néhány történeti értékkel bíró különgyűjteményét is kezeli.

Több éves előkészítő munka után, együttműködve a Baranya Megyei Janus Pannonius Múzeum munkatársaival 2010-ben ünnepélyes keretek között megnyílt a Szepesy utcai épületben a Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény, mely ugyanebben az évben közérdekű muzeális gyűjteményi rangot is kapott.

A Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény¹⁶ folyamatosan gyarapodik gyűjtés, ajándékozás és vásárlások útján. Gyűjtőkörébe tartozik a Pécsi Tudományegyetem és jogelőd intézményeinek tárgyi, dokumentum- és könyvanyaga. A gyűjteményben az alábbi egyetemek, főiskolák általános és kari anyagai található meg:

2. kép
A gyűjtemény Pécs, Szepesy u. 3. szám alatti épülete,
melynek emeleti termeiben a Klimó Könyvtár található

¹⁶ A Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény és a Történeti Gyűjtemények Osztályának honlapja: <http://www.lib.pte.hu/tgyo> [2016.05.23.] A gyűjteményről és az itt őrzött anyagról 2013-ban jelent meg egy kétnyelvű ismertető kötet: DEZSŐ–LENGVÁRI–SCHMELCZER–POHÁNKA 2013.

- Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem (1912–1950)
- Pécsi Tudományegyetem (1950–1982)
- Pécsi Orvostudományi Egyetem (1950–2000)
- Pécsi Pedagógia Főiskola, Pécsi Tanárképző Főiskola (1948–1982)
- Janus Pannónius Tudományegyetem (1982–2000)
- Pollack Mihály Műszaki Főiskola (1970–1986)
- Illyés Gyula Tanítóképző Főiskola (1977–2000)
- Pécsi Tudományegyetem (2000-től folyamatos)

Dokumentumgyűjtemény

A Pécsi Tudományegyetem és jogelődjeinek intézményeihez, karaihoz, oktatókhoz, diákokhoz köthető hivatalos és személyes dokumentumanyag található a gyűjteményben. A gyűjtemény egyes részei dokumentumtípusok szerint, másrészt a dokumentum „származási helye”, azaz a karok vagy az egyetem egységei szerint kereshetők. Fontosabb dokumentumtípusok: hivatalos dokumentumok (aprónyomtatványok: meghívók, szórólapok, plakátok; a karok, egységek levelezéshez, hivatalos ügyek lebonyolításához használt fejléces levélpapírai és borítékok, iratgyűjtő palliumok, könyvtári nyomtatványok gyűjteménye stb.); oklevelek (alapító oklevelek, díszdoktori oklevelek, az egyetem egységei, hallgatói, oktatói által kapott oklevelek); tanulmányi iratok (leckekönyvek, szigorlati bizonyítványok, igazolványok); személyekhez köthető dokumentumanyag (professzoraink bizonyítványai, levelei, hivatalos iratai).

Fotógyűjtemény

A dokumentumtár mellett a leggazdagabb anyaggal a fotógyűjtemény rendelkezik. (3. kép) Az egyetem pozsonyi és budapesti időszakából kevesebb a kép, a pécsi időszakból már bőséges anyagból válogathatnak a kutatók és érdeklődők. A fotóanyag tematikáját tekintve több egységre bontható: az egyetem hivatalos eseményein készült felvételek (tanévnyitó ünnepségek, díszdoktoravatások, doktoravatások, egyéb egyetemi ünnepségek, tudományos rendezvények stb.); arcképgyűjtemény (rektori és dékáni arcképcsarnok, oktatók, professorok, hallgatók portréi); épületfotók gyűjteménye.

3. kép
A Fotógyűjtemény néhány darabja

2013-ban készült el a fotóanyag interneten is elérhető adatbázisa az e-KéPEK, mely a fényképgyűjtemény képeit tárja kereshető formában a szélesebb nagyközönség elé.¹⁷

Történeti tárgyak gyűjteménye

E sokszínű gyűjteményben az oktatáshoz használt eszközöktől, orvosi műszereken át a szobrokig nagyon sokféle tárgy található. Az egyetem hivatalos jelvényei (jogar, dékáni és rektori láncok, heroldpalást és sapka) mellett az egyetemi ajándéktárgyak, az egyetemi hallgatók sport- és művészeti eredményeinek elismeréseként kapott kupák, serlegek, az oktatás, illetve gyógyító munka során használt eszközök (fogászati eszközök, injekciós tűk, fizikai kísérletekhez használt mérőműszerek, biológiai bemutató dobozok stb.), bélyegzőgyűjtemény (főként jogi kari, valamint a könyvtár által használt bélyegzők), képzőművészeti gyűjtemény (szobrok, festmények), professzorok személyes tárgyai (Prinz Gyula pipakészlete, Karner Károly írógépe, Flerkó Béla íróeszközei stb.), valamint a numizmatikai gyűjtemény (jubileumi plakettek, érmek, hivatalos kitűzők, az oktatók által kapott érmek, kitüntetések) kerültek itt elhelyezésre.

A Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény folyóirattára

A pécsi egyetem történetének minden időszakában keletkeztek az intézményhez köthető periodikák. Az egyes karok oktatói és hallgatói munkája révén számos szakmai lap, hírlap és diákújság készült, melyek célja a tudományos írások bemutatása mellett az egyetemi élet mindennapjainak és eseményeinek felidézése, a hallgatók informális tájékoztatása és nem utolsósorban a szórakoztatás volt. (4. kép) Ezek a lapok számos esetben helyet adtak az irodalmi vénával megáldott hallgatók munkáinak bemutatására is. Az egyetemi folyóiratok több típusa is megtalálható a gyűjteményben:

- Szakmai lapok (*Pécsi Jogász, Kisebbségi Körlevél, Bajvivó, Janus, Specimina Nova, Szép Literatura Ajándék, Történ Ész, Tudásmenedzsment JURA, EA Egészség Akadémia*)
- Kari lapok (*Tanárképző, Expressis Verbis, TieTeK, Faktum, Fészek, Forum, Hallató, Pécsi Campus*)
- Tájékoztatók, hivatalos közlönyök (*Egyetemi Tájékoztató, Közlöny, Felvételi Magazin*)
- Hírlapok (*Pécsi Egyetem, Universitas, UnivPécs*)
- Hírlevél (*Csőgörény*)
- Diákújságok
- Kari lapok (*Tanárképző, Glosszator, Diliflejni, Közgazéta, KIS(Z)Dobos, Manó Magazin, Orvostudományi Hírmondó, PB-Pécsi Bölcsész, Cet-li*)
- Kollégiumi lapok (*Maurinum, Hu-Mor – Móric, Lucidum Intervallum, Koli News, Ászok*)
- Rendezvény lapok (*Boy-gólya, DR. nk Bál, Vörös LoboGólya, Egyetembarátok, Prizma*)

¹⁷ Az e-KéPEK adatbázis a <http://www.lib.pte.hu> [2016.05.23.] Katalógusok/eKéPEK menüpont alatt érhető el. Az e-KéPEK-ről bővebben: DEZSŐ-SCHMELCZER-POHÁNKA 2014.

A Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény könyvtára

Gyűjteményünk könyvtára elsősorban az Erzsébet Tudományegyetem és jogutódjainak történetével, működésével kapcsolatos könyveket, nyomtatványokat gyűjt. Emellett helyet kapnak az általános és magyar egyetem történeti munkák is. A könyvanyag tematikus csoportosításban áll az egyetem történeti kutatók szolgálatára. Az általános, magyar és pécsi egyetem történeti munkák mellett fellelhetők az egyetem valamennyi hivatalos, könyvformában kiadott iratai, az ünnepek beszédeit összegyűjtő füzetek mellett az egyetem almanachjai, tanrendjei, felvételi tájékoztatói, szabályzatai, jubileumi kötetei is. A könyvgyűjtemény másik nagy egysége az itt oktató professzorok, tanárok, valamint hallgatók által írt munkákból áll. Megtalálhatók benne az egyetem professzorainak főbb művei, az egyetem által kiadott tudományos művek, könyvsorozatok, konferenciakötetek is.

4. kép

Válogatás az egyetemi folyóiratok gyűjteményéből

A Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény kiállításai

Egyetem történeti állandó kiállítás

A Szepesy utcai épület felszintjén öt szobában látogatható az az állandó kiállítás, mely korszerű, interaktív technológiákat és eszközöket alkalmazva a modern múzeumi és múzeumpedagógiai elvek alapján, a fenntartó Pécsi Tudományegyetem által megfogalmazott elvárásokat figyelembe véve került felépítésre.¹⁸ Az új koncepciójú állandó kiállítás létrehozása Fischerné Dárdai Ágnes könyvtár-főigazgató irányításával, Pásztor Andrea muzeológus szakmai koncepciója alapján 2010. november 17-én nyitotta meg kapuit. Az új kiállítás a középkori pécsi egyetemről napjainkig mutatja be a pécsi felsőoktatás, valamint a Pécsi Tudományegyetem és jogelőd intézményeinek történetét.

Az *első terem* berendezése egy reneszánsz studiolo, azaz egy reneszánsz kori, csendes, tudományos dolgozószoba hangulatát idézi fel. A kiállítás első egységében a középkori egyetemek típusait, szervezeti felépítését, az egyes fakultások jellemzőit, a hét szabad mű-

¹⁸ Az állandó kiállításról bővebben: FISCHER-DÁRDAI-PÁSZTOR 2012; a kiállítás múzeumpedagógiai koncepciójáról: FISCHER-DÁRDAI-DEZSŐ 2015.

vészet tudományágait ismertetik a tablók. A következő nagy egységet a reneszánsztól a felvilágosodásig ívelő időszak alkotja. A kiállítást kiegészíti a kéziratos kódexeket, továbbá a könyvnyomtatást bemutató egység, ahol a látogatók lépcsőről-lépésre tekinthetnek bele a könyvek készítésének folyamatába. A második terem a 18. századi pécsi felsőoktatás és nyomdászat történetének bemutatásával zárul. (5. kép)

A *második terem* a középkori pécsi egyetem gótikus hangulatát idézi meg. A helyi universitas létrejöttének körülményeit, fakultásait ismerheti meg a látogató. A padlón elhelyezett Pécs térkép segítségével az érdeklődők beléphetnek a középkori városba, és megtekinthetik a főbb középületeket, amelyek mellett rövid leírások ismertetik, hogy milyen régészeti leletek és források kötik az adott épületet az egyetemhez. Az intézmény kancellárjait, tanárait, diákjait egy-egy életnagyságú bábu eleveníti fel, amelyek által a korabeli források szövegeinek felhasználásával megismerhetik az egyetem akkori polgárainak életét is.

A *harmadik teremben* már a „modern egyetemek” megszületéséről olvashatnak a látogatók. A terem döntő részében a pécsi felsőoktatás története került bemutatásra. A Szepesy Ignác által 1828-ban alapított líceum kezdetben csak teológiai tanulmányokat megalapozó házi tanfolyam volt, majd 1831-ben megindult a bölcsészeti képzés. 1832-ben a jogi karral kiegészülő, immár kétkarúvá lett líceum a korábbi pálos kolostorban került elhelyezésre. A teremben a püspöki jogakadémia életéhez kapcsolódó dokumentumok és tárgyak kerültek a tárlókba. A diákélet bemutatását korabeli visszaemlékezések színesítik. A terem északi oldalán az Erzsébet Tudományegyetem pozsonyi (1912–1922) és pécsi időszakának (1923–1950) állítottunk emléket. A tárlókban és a paravánokon az egyetemhez kapcsolódó dokumentumok, tárgyak, fotók láthatók.

A *negyedik terem* a Pécsi Tudományegyetem és jogelőd intézményeinek történetét mutatja be 1950-től 2010-ig. A Pécsi Tudományegyetem tíz karának és gyakorló iskoláinak emléktárgyait, kiadványait, diákéletét az érdeklődők karonként tekinthetik meg, emellett röviden megismerhetik a kar történetének főbb csomópontjait. A terem sarkában a Pécsi Egyetemi Napok, az egyetemi televízió, mozi, újságok, a Janus Egyetemi Színház, az egyetemi sportélet és a szakkollégiumok bemutatása mellett az egyetemről indult művészek munkásságába is betekintést nyerhetnek a látogatók a kiállított tárgyakon és megtekinthető filmrészleteken keresztül.

5. kép

A 2010-ben megnyitott új egyetemtörténeti állandó kiállítás Studiolo terme

Az ötödik terem a „rektori szoba”, amelyben pécsi egyetemhez kapcsolódó filmeket nézhetnek és hangdokumentumokat hallgathatnak a látogatók. A berendezést Flerkó Béla, Szentágothai János, Prinz Gyula professzorok bútorai, tárgyai, valamint az egyetemről gyűjtött régi bútorok adják. A könyvszekrényekben egyetemi kiadványok, érmek és plakettek mellett látható a 2008-ig használt rektori és dékáni lánc is. E két utolsó teremben interaktív technika segítségével filmekben, hanganyagokon (visszaemlékezések, riportok, előadások, beszédek) elevenedik meg az egyetem története. (6. kép)

Időszaki kiállítások

Az állandó kiállítás mellett külső helyszíneken az egyetem történetéhez, évfordulóihoz kapcsolódó tárlatokon mutatja be a Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény raktárakban őrzött anyagait.¹⁹ Az Erzsébet Tudományegyetem megalakulásának 100 éves évfordulójára, 2012-ben „...Pozsonyban, fokozatos fejlesztés mellett, tanszabadsággal felruházott magyar királyi tudományegyetem állíttatik fel.” *A pécsi egyetem centenáriuma* címmel vándorkiállításon láthatták az egyetem több karán is a bemutatót. A következő évben, 2013-ban az egyetem Pécsre költözésének 90 éves évfordulóján egy átfogó tárlat mutatta be az Erzsébet Tudományegyetem 1923 és 1950 közötti történetét.

Az egyetem fakultásainak, intézeteinek, tanszékeinek jubileumaihoz kapcsolódó kiállítások mutatták be a jogtudományi, a közgazdaságtudományi és az orvostudományi karok dokumentum- és történeti tárgyi anyagait, a karokon oktató tanárok műveit, dokumentumait. A pécsi történelemszakképzés hármas évfordulójának, vagy a Pécsi Püspöki Joglyceum történetét feldolgozó konferenciának is kísérő eseménye volt egy-egy múzeumi bemutató.

Az egyetem híres, ikonikus professzorainak hagyatékából is több kiállítás készült. 2010-ben Angyal Pál jogtudós, 2012-ben Prinz Gyula földrajztudós és Szentágothai János anatómus, 2015-ben Berde Károly, Berde Botond, id. Reuter Camillo és Grastyán Endre orvosprofesszorok munkásságát ismerhették meg a látogatók.

2015-ben a múzeum folyosóján kialakításra került egy kisebb kamaratárlatok megrendezésére alkalmas kiállítótér, így a jövőben lehetőség nyílik arra, hogy a múzeum épületében több időszaki kiállítás is megvalósuljon. Az első bemutató a *Professzorok kéziratos hagyatéka* című kiállítás volt ezen a helyszínen, melyet 2016-ban a Klimó Könyvtár állományából is válogató „*Jöjjön-e forráshoz, egészséget lel itt.*” *Gyógyító vizek és fürdő-kultúra* című tárlat követt. (7. kép)

6. kép
Az egyetem történeti állandó kiállítás rektori szobájának enteriőr részlete

¹⁹ Az időszaki kiállításokról bővebben: <http://www.lib.pte.hu/tgyo/tgyo-programok-kiallitasok-idoszaki> [2016.05.23.] Az időszaki kiállítások listáját lásd a függelékben.

Tudományos munka, publikációk

A Történeti Gyűjtemények Osztálya munkatársainak fontos munkaköri feladatuk a gyűjtemények anyagával kapcsolatos kutatómunka folytatása. Mivel minden kiállítás készítése egyben történeti kutatómunka is, ezért a megvalósult bemutató felfogható a tudományos kutatás egyfajta eredményeként. A kiállításokat bemutató cikkek, hosszabb tanulmányok a szélesebb közönség számára is elérhetővé teszik egy-egy tárlat újdonságait, összefoglaló eredményeit. 2014-től minden kiállításához online elérhető katalógus készül, melyet a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont honlapján érhetnek el a látogatók.²⁰

A gyűjtemény dolgozói részt vesznek olyan egyetemi projektekben, melyek az egyetem múltjának feltárására vonatkoznak. A két legjelentősebb vállalkozás az a 2012-ben megjelent, *A pécsi felsőoktatás évszázada*²¹ című jubileumi kötet, melynek egyik szerzője az osztály vezetője, Schmelczér-Pohánka Éva volt. A kötetbe került képanyag nagy részét is a Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény biztosította. A gyűjtemény több kutatója közreműködött az egyetem 650 éves évfordulójára elkészülő nagy vállalkozásban, melynek célja az intézményben oktató tanárok, professzorok életútjának dokumentálása egy egyetemi almanach keretében. A *Pécsi egyetemi almanach* első kötete 2015 őszén jelent meg, az 1367-től 1950-ig terjedő időszakot öleli fel.²²

Az Egyetemi Könyvtár együttműködve az Egyetemi Levéltár munkatársaival 2014-ben útjára indította *Per Aspera ad Astra* címmel a Pécsi Tudományegyetem művelődés- és egyetem történeti online folyóiratát.²³ A folyóirat profiljából adódóan tanulmányokat közlő egyetem történeti kutatásokról, kiemelten a pécsi egyetemek és főiskolák történetéből.

7. kép

A Professzorok kéziratos hagyatéka című időszaki kiállítás plakátja

20 A katalógusok elérhetősége: <http://www.lib.pte.hu/ek/elektronikus-kiadvanyaink> [2016.05.23.]

21 FEDELES–LENGVÁRI–POHÁNKA–POLYÁK 2011.

22 PTE Almanach I. 2015.

23 A folyóirat elérhetősége: <http://per-aspera.pte.hu/> [2016.05.23.]

A 2016. évi első szám az egyetemi múzeumok, gyűjtemények magyarországi helyzetét kívánja feltérképezni.

A gyűjtemény dolgozói kutatási eredményeiket a publikációk és kiállítások mellett tudományos konferenciákon, előadásokon is a nagyközönség elé tárják. Kissé könnyedebb formában rövid, érdekes témákat dolgoz fel az osztály blogoldala, melyen a gyűjteményekhez, a kiállításokhoz és az intézménybe került dokumentumokhoz, tárgyakhoz, könyvekhez kapcsolódva olvashatók rövid képes bejegyzések.²⁴

Szakmai és kulturális programok

A gyűjtemény munkatársai szakmai tudományos szervezetek munkájába is bekapcsolódnak (Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület; Magyar Orvostörténelmi Társaság Fogászattörténelmi Kör, PTE Egyetem történeti Kutatócsoport, MTA Könyvtártörténeti Munkabizottság, MTA PAB Neveléstörténeti Munkabizottság, Pécsi Egyháztörténeti Kutatócsoport). Több dolgozó az ERASMUS mobilitási program keretében külföldi társintézményeknél tett szakmai tanulmányutat (Jagello Uniwersytet, Krakko; Universitätsbibliothek Karl-Franzens-Universität, Graz; University Library, Edinburgh; Zentralbibliothek, Zürich; Österreichische Nationalbibliothek, Bécs). A helyi Janus Pannonius Múzeummal példaértékű együttműködést alakított ki az intézmény, mely a műtárgykölcsönzéstől a kiállítások megvalósításán keresztül a szakmai segítségnyújtásig terjed.

Az egyetemi polgárok, a város lakossága és a turisták körében is népszerűek idegenvezetéseink. Mind az egyetem történeti gyűjtemény kiállításáiban, mind a Klimó Könyvtárban magyar, német és angol nyelven elérhető programjainkon évente kb. 2000 ember fordul meg. A látogatók számára a kiállításokon túl egyéb kulturális programokat is igyekszünk kínálni a *Múzeumok Éjszakája*, a *Kulturális Örökségnapok* és a *Múzeumok Őszi Fesztiválja* keretében. Ezekben a napokban ingyenes idegenvezetések, koncertek, előadások, étel- és italkóstoló, valamint gyermekprogramok, kézműves játszóház várja a látogatókat. A kiállítások kísérőprogramjai iránt évről-évre nő az érdeklődés. 2015-ben rekordot döntött a *Múzeumok Éjszakája* látogatószáma, amely az előző évekhez képest megkétszereződött, mintegy 450 ember vett részt a programokon. (8. kép)

Az általános és középiskolás korosztály számára több múzeumpedagógiai programot kínálunk. Az iskolai csoportok a legegyszerűbb kérdőíves, tesztlapokat használó óráktól kezdve egészen a kézműves programmal egybekapcsolt múzeumpedagógiai foglalkozásokig válogathatnak a kínálatból. Az egyetem történeti kiállítás terei, interaktív feladatai a múzeumpedagógia modern elveit figyelembe véve kerültek kialakításra, az „edutainment” elképzelések mentén. A szórakoztatva oktatás játékos formában, a modern technikát és látványelemeket felhasználva valósul meg az állandó kiállítás termeiben.²⁵

A 2015. évi *Múzeumok Őszi Fesztiváljának* egyik programja az ősi mesterségek bemutatása volt. Mivel az egyetemi gyűjtemény a könyvtár egyik részegységében működik, valamint az osztályhoz tartozik szervezettel a kötészeti műhely is, ezért egy

²⁴ A TGYO-blog elérhetősége: <https://tgyoblog.wordpress.com/> [2016.05.23.]

²⁵ Az állandó kiállítás „edutainment” filozófiájáról és annak gyakorlati megvalósításáról: FISCHER-DÁRDAL-DEZSŐ 2015.

olyan múzeumpedagógiai program került kidolgozásra, amely épít a könyvtár és a múzeumi gyűjtemény régi könyves anyagára, kötetstípusaira, de mellé fel tudja mutatni egy modern könyvkötészeti műhely munkáját is. A kötészeti műhely könyvkötőinek bevonásával olyan múzeumi órát tudtunk nyújtani – *Legyél te is könyvkötőmester!* címmel – az iskolai csoportoknak, melyben a gyerekek a régi és új mesterségbeli tudást és a kötészeti termékeket egyaránt megismerhették, végül pedig maguk is elkészíthettek egy egyszerű, kötészeti alapismeretek felhasználásával készült terméket. A program nagyon népszerű volt, ezért ezt a múzeumpedagógiai foglalkozást a fesztivál lezárulta után is fenntartjuk.

Tervek

A Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény legfontosabb és állandó feladatai közé tartozik az állomány folyamatos és tervszerű gyarapítása, feldolgozása. Terveink szerint a közeli jövőben szeretnénk olyan szoftvert beszerezni, melynek segítségével az anyag nyilvántartása a törvényi előírásoknak megfelelően elvégezhető lesz.

Szeretnénk gyarapítani meglévő adatbázisainkat és újabbakat is létrehozni. Az e-KÉPEK fotóadatbázisba a papíralapú fotókon kívül digitális fotóanyagot is elérhetővé tettünk. Az adatbázist évi kb. 1000 fotóval igyekszünk gyarapítani, így nyilvánossá válnak nemcsak az egyetem régmúltját, hanem közelmúltját is reprezentáló képek is. 2016-ban indult el egy újabb projekt, melynek keretében a Reuter-hagyaték képeslapgyűjteményét tesszük nyilvánossá a kutatók és érdeklődők számára.

A Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont egységként a Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény is készül az első magyarországi egyetem 650 éves évfordulójára: kiállításokkal, szakmai és a nagyközönségnek szóló programokkal kívánunk emlékezni az 1367-es pécsi egyetemalapításra.

8. kép
Kézművesprogram a Múzeumok éjszakáján (2015)

KÉPJEGYZÉK

1. kép Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény F.2012.394.1
2. kép Fotó: Gergely Zsuzsanna
3. kép Fotó: Gergely Zsuzsanna
4. kép Fotó: Gergely Zsuzsanna
5. kép Fotó: Gergely Zsuzsanna
6. kép Fotó: Gergely Zsuzsanna
7. kép Szerkesztette: Gergely Zsuzsanna
8. kép Fotó: Gergely Zsuzsanna

IRODALOM

- BENKE 1992 BENKE József: *Pécsi Orvostudományi Egyetem története*. Pécs, 1992.
- BENKE 1999 BENKE József: *Egyetemünk története*, Pécs, 1999.
- BENKE 2000a BENKE József: *Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar történelmi múzeum*. Pécs, 2000.
- BENKE 2000b BENKE József: *Pécsi Tudományegyetem Egyetem történeti Múzeum*. Pécs, 2000.
- BENKE 2001 BENKE József: A pécsi egyetem rektorainak arcképfestői. *Pécsi Szemle*, 4. (2001):1. 83–96.
- BENKE 2002 BENKE József: *Egyetemünk a Kárpát-medencében*. Pécs, 2002.
- BENKE 2004 BENKE József: *Pécsi Tudományegyetem Egyetem történeti Múzeuma*. Pécs, 2004.
- CSIZMADIA 1967 *A pécsi egyetem történetéből. Jubileumi tanulmányok 1.* Szerk. CSIZMADIA Andor. Pécs, 1967.
- DEZSŐ–LENGVÁRI–SCHMELCZER-POHÁNKA 2013 DEZSŐ Krisztina – LENGVÁRI István – SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: *A Pécsi Tudományegyetem egyetem történeti közgyűjteményei. Az egyetem történet forrásai = University History Collections (University of Pécs). Resources of University History*. Pécs, 2013.
- DEZSŐ–SCHMELCZER-POHÁNKA 2014 DEZSŐ Krisztina – SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: A Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény képadatbázisa (eKéPEK). *Per Aspera ad Astra* 1. (2014):1. 171–176.

- ENTZ 1943 ENTZ Béla: *Huszonöt év az Erzsébet Tudományegyetemi Orvostudományi Kar multjából*. Pécs, 1943.
- ETE Almanach 1914–1918 *A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet-Tudományegyetem almanachja az [...] tanévre*. Pozsony, 1917–1918.
- ETE Almanach 1929–1943 *A Pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem almanachja az [...] tanévre*. Pécs, 1919–1943.
- ETE Iratok 1921–1933 *A Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem [...] tanévi irataiból = Ex actis Universitatis Scientiarum Regiae Hungaricae Elisabethinae anno [...] Pécs, 1933*.
- F. DÁRDAI 2014 F. DÁRDAI Ágnes: Az Egyetemi Könyvtár mint az egyetemtörténeti kutatások műhelye. *Per Aspera ad Astra* 1. (2014):1. 68–80.
- FEDELES–LENGVÁRI–POHÁNKA–POLYÁK 2011 FEDELES Tamás – LENGVÁRI István – POHÁNKA Éva – POLYÁK Petra: *A pécsi felsőoktatás évszázadai*. Pécs, 2011.
- FÉNYES 1974 *Pécsi Egyetemi Könyvtár. Jubileumi évkönyv 1774–1974*. Szerk. FÉNYES Miklós. Pécs, 1974.
- FISCHER-DÁRDAI-DEZSŐ 2015 DEZSŐ, Krisztina – FISCHER-DÁRDAI, Ágnes: Edutainment in the museum – A place where you can experience the history of the University of Pécs in an interactive environment. In: *International journal of research on history didactics, history education, and history culture. Yearbook of the International Society for History Didactics*. Szerk. Joanna WOJDON. Schwabach, 2015. 45–65.
- FISCHER-DÁRDAI-PÁSZTOR 2012 FISCHER-DÁRDAI, Ágnes – PÁSZTOR, Andrea: University History Exhibition. In: *Opuscula Musealia* Vol. 20. Red. Krzysztof Stopka. Nakł. Uniwersytetu Jagiellońskiego, [Kraków], 2012. 7–16.
- KISS 1943 KISS Jenő: *Visszapillantás a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karának húsz éves történetére (1923–1943)*. Pécs, 1943.
- POTE Évkönyv 1967 *A Pécsi Orvostudományi Egyetem ünnepi évkönyve 1367–1967*. Szerk. ANTAL Ernő. Pécs, 1967.
- PTE Almanach I. 2015 *Pécsi egyetemi almanach I. 1367–1950*. Szerk. LENGVÁRI István. Pécs, 2015.

- SCHMELCZER-POHÁNKA 2012 SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: *A pécsi püspöki könyvtár története, 1774–1945. „Boldog idők! Amikor az értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyújtja a következőt.”* (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 10.) Pécs, 2012.
- SCIPIADES 1929 SCIPIADES Elemér: *A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem Szülő- és nőbeteg klinikájának története.* Pécs, 1929.
- SOMOGYI 1936 SOMOGYI Ferenc: *Három év 1933–36 a Pécsi Egyetem Jogtörténeti Szemináriumában.* Pécs, 1936.
- SZABÓ 1940 SZABÓ Pál: *A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága.* Pécs, 1940.

FÜGGELÉK

A Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény időszaki kiállításai

2015. október 31. – 2016. március 31. – *Professzorok kézíratos hagyatéka* (Dezső Krisztina) (Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény)
2015. április 29. – 2016. március 31. – *Kik azok a britek? Utazás múlt és jelen között* (Czirják Márton, Dezső Krisztina, Gergely Zsuzsanna, Molnár Dávid, Szilágyi Mariann) (PTE Klimó Könyvtár)
2014. január 31. – 2014. február 28. – „*A császárért és a királyért szikével és fecskendővel – Orvosok az Isonzónál és Dél-Tirolban 1915–1917*”. *Kiállítás a Nagy Háború Emlékeiből* (Molnár F. Tamás, Rendeki Szilárd, Széll Katalin, Kittkáné Bódi Katalin, Simon Adrienn, PTE ÁOK; Dezső Krisztina, Szeberényi Gábor, PTE EK TGYO) (PTE ÁOK Romhányi Aula)
2013. november 21. – 2014. január 22. – *90 éve Pécssett. Az Erzsébet Tudományegyetem pécsi működése (1923–1950)* (Dezső Krisztina, Gergely Zsuzsanna, Schmelczer-Pohánka Éva) (Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont)
2013. október 11. – 2013. november 18. – *90 éves a pécsi jogi kar – Kartörténeti kiállítás* (Dezső Krisztina, Schmelczer-Pohánka Éva) (Halasy-Nagy Aula, PTE ÁJK Aula)
2012. október 28. – 2013. január 7. – *Szentágothai János emlékezete* (Dani Ágnes, Dezső Krisztina) (Szentágothai Kutató Központ – PTE ETK)
2012. szeptember 6. – 2012. december 15. – „...*Pozsonyban, fokozatos fejlesztés mellett, tanszabadsággal felruházott magyar királyi tudományegyetem állítatik fel.*” *A pécsi egyetem centenáriuma. Vándorkiállítás* (Dezső Krisztina, Jusztinger Antalné, Schmelczer-Pohánka Éva) (PTE ÁOK, BTK, KTK, Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont)
2012. január 11. – 2012. június 30. – *100 éve született Prinz Gyula* (György-Dávid Anita, Radvánszky Bertalan, PTE TTK Földrajzi Intézet; Csóka-Jaksa Helga, Jusztinger Antalné, PTE EK TGYO) (PTE TTK)

2011. április 18–20. – *A pécsi professzorok emlékezete. A pécsi jogi oktatás múltja* (Dezső Krisztina, Jusztinger Antalné, Pohánka Éva) (PTE ÁJK)
2010. szeptember 23–25. – *A Pécsi Közgáz 40 éve. Jubileumi kiállítás* (Áldozó Krisztián, Dezső Krisztina, Jusztinger Antalné) (PTE KTK)
2010. április 9–23. – *Angyal Pál munkássága. Kiállítás a PTE Állam- és Jogtudományi Karon* (Pohánka Éva) (Az *Angyal Pál emlékezete* című konferencia csatlakozó rendezvénye, PTE ÁJK)
2009. október 16–31. – *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923.* (Kokovai Szabina, Pohánka Éva) (Kiállítás a PTE Állam- és Jogtudományi Karon a kapcsolódó konferenciához, PTE ÁJK)
2008. november 28. – 2008. december 5. – *Pécsi felsőfokú történészképzés történetének válogatott dokumentumai: 1923–1948–1983.* (Dezső Krisztina, Jusztinger Antalné, Pohánka Éva) (PTE BTK Aula)
2008. november 7–21. – *„A császárért és a királyért!” Az első világháború tárgyak és dokumentumok tükrében. Kiállítás az első világháború befejezésének 90. évfordulójára* (Deák Máté, Kokovai Szabina, Vitári-Wéber Adrienn, PTE EK TGYO; Kreutzer Andrea, Szoleczky Emese, Hadtörténeti Múzeum) (PTE Egyetemi Könyvtár)
2008. szeptember 2. – 2009. március 31. – *„Harapós tudomány – mosolygó fogak”. Pécs és a fogászat története* (Deák Máté, Dezső Krisztina) (PTE Egyetemi Könyvtár Virágház)
2008. április 12. – május 20. – *Orvosképzésünk a könyvek tükrében. Az Orvostudományi Kar megalapításának 90. évfordulója alkalmából* (Benke József, Gracza Tünde, Jusztinger Antalné, Pohánka Éva) (PTE ÁOK Aula)

University History Collection of Pécs
by Krisztina Dezső – Ágnes F. Dárdai
(Summary)

The University of Pécs and its predecessor institutions have already started the work around revealing and preserving the history between the two world wars: yearbooks, almanacs, works about the university history have been made. In connection with the academic anniversaries between 1967 and 1992 the collecting of the university history material also began. In 1992 an exhibition had been opened about the history of the medical training of the Medical University of Pécs, and in 2000 about the various detriments of the integrated University of Pécs, presented in the Vasváry House. The Pécs University History Collection 2010 was officially got the rank of public collection in 2010, and in this year the newly arranged, permanent interactive exhibition was opened. The five permanent exhibition halls of the exhibition guide the visitors through the medieval university in Pécs until today's modern university representing the history of higher education in Pécs. The main scope of activities of the University of Pécs History Museum is related to the processing and the history of the university documents, objects, numismatic and fine art, photographs, books and academic journals collection, and making these works available for the public. The institute's wide collections of treasures are represented with the help of the databases and temporary exhibitions per year.

(A szöveget Molnár Dávid fordította.)